

Reakcija hrvatske javnosti na zbiivanja u Rusko-japanskom ratu 1904/1905. godine

Izbiivanje Rusko-japanskog rata 1904. godine

U dugotrajnim pregovorima koji su vođeni između nje i Japana, Rusija se nije pokazala spremnom da pristane na razgraničenje interesa u mandžursko-korejskom prostoru, a koje bi za Japan bilo prihvatljivo. Ruske se jedinice na traženje Japanaca nisu povukle iz Mandžurije te je Japan u veljači 1904. godine prekinuo diplomatske odnose s Rusijom. *Obzor* donosi vijesti o prekidu japanskih odnosa s Rusijom 8. veljače 1904. godine. Navodi se kako "Rusija stoji na pragu velikih događaja. Svaki sin Rusije bez razlike uvjerenja, reći će danas sviestno i otvoreno: Japanci su htjeli, pa neka im bude... U Rusiji se Japana ne boje - unatoč mogućnosti poraza na moru, vjeruju u svoju konačnu pobjedu nad brojčano slabijim Japanom."¹

U veljači 1904. godine, 16 japanskih brodova pod zapovjedništvom admirala Toga napalo je ruske bojne brodove pod zapovjedništvom viceadmirala Starka pred Port Arthurom. To je označilo početak Rusko-japanskog rata. Nakon borbi koje su trajale gotovo godinu dana, Rusija je konačno u siječnju 1905. godine predala Japancima Port Arthur.

U svibnju 1905. ruska baltička flota sukobila se s japanskom kod Tsushime. Popodne, 27. svibnja 1905. godine, Japanci su potopili 4 ruska bojna broda te oštetili jedan i to bez vlastitih gubitaka. Rusi su pokušali pobjeći u Vladivostok, ali su im Japanci u noći potopili tri broda. Bitka se nastavila idući dan i rezultirala je potpunim porazom Rusa.

Mirom je u Portsmouthu, 5. rujna 1905. godine, Rusija morala odstupiti Japanu iznajmljeno kinesko područje na poluotoku Liaotungu (s Port Arthurom), koncesije za gradnju južne mandžurijske željeznice i južni dio otoka Sahalina (Karafuto). Japan je, uz to, dobio i "zaštitničku vlast" nad Korejom. Bio je to prvi poraz što ga je u novom vijeku jedna europska nacija doživjela od azijske sile.

Rusko-japanski rat i reakcije hrvatske javnosti

Spor između Rusije i Japana koji je kasnije prerastao u otvoreni sukob, izazvao je veliku pozornost u hrvatskoj javnosti. O događajima u tom periodu pisao sam na temelju podataka što sam ih prikupio analizirajući izdanja *Obzora* u razdoblju od veljača do srpnja 1904. godine. Kako nisam koristio druge novine kao paralelni izvor, teško je reći koliko je

¹ "Rusko - japanski rat", *Obzor*, br. XXXI., 9. veljače 1904.

slika što ju dobivamo čitajući *Obzor*, u skladu s tada stvarnom situacijom. Međutim, valja reći kako dobivamo dosta široku lepezu podataka koja omogućava stvaranje nekih općenitih zaključaka vezanih uz reakcije hrvatske javnosti na Rusko-japanski rat.

Obzor donosi vrlo opširne i detaljne podatke o zbivanjima vezanim uz taj sukob. Mahom su to opisi dnevnih ratnih akcija, vijesti o napredovanjima ruske i japanske vojske, odnosima snaga na ratištu, ishodima pojedinih bitaka, ratnoj tehnici, troškovima ratovanja, vijesti o žrtvama i druge informacije.

Umjesto prepričavanja kronološkog tijeka zbivanja a na temelju podataka datih u *Obzoru*, pažnju u ovom radu posvetit ću uglavnom reakcijama u hrvatskoj javnosti na Rusko-japanski rat te prije svega načinu na koji novine, posebice *Obzor*, pišu o tim, tada vrlo aktualnim zbivanjima.

Obzor u jednom od članaka daje naslutiti na koji će način izvještavati o tom ratu i na čijoj će, prije svega, biti strani: "I mi s najvećom pozornošću pratimo razvoj događaja u žutim vodama, stojeći sa svojim simpatijama na strani Rusije ne samo kao članovi bijelog plemena, nego i kao braća velikog ruskog naroda, koji je ponovno odredjen, da se bori za evropsku civilizaciju i kulturu."²

Neupitne su simpatije što ih Rusi kao "braća Slaveni", po *Obzorovim* izvještajima, uživaju u Hrvatskoj. Isto tako, *Obzor* vrlo jasno u svojim člancima daje poruku da je na strani Rusa. Tako u kritici izvora navodi kako japanski izvori uglavnom donose vijesti o uspjesima i velikim pobjedama Japanaca, a sve u svrhu kako bi se "u Europi stvorila iluzija o sjajnoj sposobnosti japanske vojske..."³ Nasuprot tome, ističe se objektivnost ruskih vijesti. U tom pogledu, *Obzor* koji kritizira subjektivnost japanskih izvora, sam donosi vrlo subjektivne stavove o Rusima i izražava neupitnu naklonost prema njima.

Po informacijama iz članaka, neupitna je i potpora široke hrvatske javnosti Rusima. U zadarskom *Narodnom listu* izašla je vijest da je dr. Ante Trumbić, predsjednik Kluba Stranke prava, poslao 20 kruna kao prilog za ranjene Ruse u ratu s Japanom. Tom prilikom objavljen je i govor Ante Trumbića u kojem on poziva na opću podršku Rusima. Ovdje donosim samo završni dio tog njegovog govora:

"Rusi su nam braća po krvi, a to će svaki Hrvat kao i svaki Slaven osjetiti najjače sada, kada Rusi ljevaju krv, kad se lomnjava topova ori na skrajnjem istoku Azije, koja, i ako ju ne čujemo našim ušima, odjekuje u našim srcima... Rusi su išli u nove krajeve da puste krajeve, u kojima skoro čovjek ne stanuje privedu kulturi, da otvore nove puteve napredku duševnom i materijalnom celoga čovječanstva... Preko svoje volje, pored svoje blage i miroljubive slavenske ćudi, prisiljen je, da se maši za oružje, na obranu svog imena i imovine. Što bi bilo od evropskog juga, posebice od nas Hrvata, kad bi Rusija u ovom ratu podlegla i oslabila?... Stoga kao Hrvat i kao Slaven iz dubine moje duše kličem: Pomozi Bože Rusima! Želio bih, da se za ovim primjerom povedu svi Hrvati, da sitnim, ali bratskim milodarima pokažemo Rusima i ostalom svijetu, za kim naše srce bije..."⁴

Ovaj citat potvrđuje da je potpora velikog dijela hrvatske javnosti na strani Rusa. Štoviše, njihovim akcijama daje se stanoviti legitimitet te se obrana Rusije dovodi u usku vezu s obranom i zaštitom svih južnih Slavena, a tako i Hrvata. U tom pogledu navodi se kako je "čitava Dalmacija prožeta simpatijama prema bratskom narodu i vjerom u konačnu pobjedu ruskog oružja."⁵

² "Rusko - japanski rat", *Obzor*, XXII., 10. veljače 1904.

³ "Rusko - japanski rat", *Obzor*, XXXVI., 15. veljače 1904.

⁴ "Za braću Ruse", *Obzor*, XL., 19. veljače 1904.

⁵ Ibid.

O širokoj potpori Rusima svjedoči činjenica da se i studenti uključuju u iskazivanje simpatija. Tako *Obzor* od 26. veljače 1904. donosi vijest kako su povodom ruske pobjede u Port Arthuru brojni slavenski đaci, među kojima Česi, Hrvati, Srbi, Rusini i dr., pred ruskim veleposlanstvom u Beču, klicali Rusiji, ruskoj mornarici i vojsci.

Na stranicama *Obzora* nadalje se ističe kako je “radostan i utješljiv pojav, što su simpatije celoga hrvatskog naroda upravo jednodušno na strani ruskog naroda. Ideja slavenske solidarnosti, koja, ako i polako, poprima ipak sve konkretnije oblike, sve se više shvaća i širi u našem narodnom društvu...”⁶

Ističe se kako “sve hrvatske narodne novine prate tok događaja vrućim srcem za rusku i slavensku stvar, a pučki listovi donošaju narodne pjesme u slavu Rusije.”⁷

Obzor kao službeno glasilo Hrvatske stranke prava, kroz pitanje potpore Rusima proteže i vlastiti sukob i neslaganje s politikom i stavovima Hrvatske čiste stranke prava Josipa Franka. To potvrđuje sljedeći komentar iz *Obzora*: “Istina, i među nama ima tudjinskih izmećara, koji pod firmom hrvatstva čine usluge našim ‘prijateljima’, zagrijavajući se čak za Japance, ali taj je izmećarski skup naišao na vlastitom čitateljstvu na takav otpor, da je administracija *Hrvatskog Prava* smatrala probitačnim modificirati ‘načela’ čiste redakcije i svečano se odreći stranačkog svoga, frankovštinom prožetog, dvorskog ludjaka, Zyra Xapule...”⁸

O toj činjenici svjedoči i praksa da *Obzor* često kritizira pisanje *Hrvatskog Prava*, glasila Hrvatske čiste stranke prava, te stavove o Rusima koji se tu iznose. Dapače, *Hrvatsko Pravo* se otvoreno ocjenjuje kao antirusko glasilo. U tom pogledu donosim citat o reakciji *Obzora* na članak “Prigovori starčevićanskoj politici” koji je objavljen u *Hrvatskom Pravu* 3. ožujka 1904.

“A *Hrvatsko Pravo*? Stalo uz bok židovsko-njemačko-magjarskoj štampi, a proti Rusiji i slavenstvu. Držanje *Hrvatskog Prava* u izvještivanju Rusko-japanskog rata otvorilo je oči ljudima i oni su osudili čiste politikane. Čitaonice i pretplatnici vraćaju *Hrvatsko Pravo*, najbolji pristaše kao požrtvovni Relja iz Arbanasa ostavljaju stranku, a *Hrvatsko Pravo* prisiljeno je, da obustavi svoje sramotno pisanje. Ovo je dokazalo, da istodobno s khuenovštinom izmiče tlo i drugom narodnom zlu - frankovštini.”⁹

Ide se do te mjere da se *Hrvatsko Pravo* naziva “Pepikinim Pravom”, a u pogledu eventualnog prestanka pisanja protiv Rusa, *Obzor* daje komentar kako “čisti” vuk dlaku mije-nja, ali čudi nikada.

Obzor uz to donosi i neku vrstu samopropagande ističući kako ruske novine izrazito pozitivno pišu o *Obzoru* i ovdašnjem izvještavanju o Rusko-japanskom ratu.

Neupitna je potpora Hrvatske stranke prava ruskoj politici. Tako se u članku “Hrvati za Ruse” od 14. ožujka donosi brzoglav središnjeg odbora te stranke što ga čine Marijan Derenčin, August Harambašić i Grga Tuškan, ruskom poslaniku grofu Kapnistu u Beču. Tu se još jednom ističe kako su Rusi bratski narod, kako im je rat silom nametnut te da uživaju najsrdačnije simpatije hrvatskog naroda.

O pisanju *Hrvatskog Prava* kako donosi objektivne izvještaje o Rusko-japanskom ratu, *Obzor* odgovara kako se “ova objektivnost sastoji u vjernom prevadjanju slavožderskih i tendencioznih *Zeitovih* izvještaja.”¹⁰

⁶ “Rusija i Slaveni”, *Obzor*, IL., 1. ožujka 1904.

⁷ Ibid.

⁸ Ibid.

⁹ “Politički stečaj”, *Obzor*, LII., 4. ožujka 1904.

¹⁰ “Ruski Regierungsbote u *Hrvatskom Pravu*”, *Obzor*, LX., 14. ožujka 1904.

Ista sudbina kao bečki *Zeit* stiže i zagrebačko *Hrvatsko Pravo* koje mnogi kao “Japan-
sko Pravo” vraćaju, a mnoge ga hrvatske čitaonice, po pisanju *Obzora*, izbacuju zbog nje-
govog neslavenskog pisanja.

Spomenuo sam već kako su studenti u Beču, među njima i Hrvati, slavili rusku pobjedu
u jednom od sukoba pred Port Arthurom. U tom pravcu *Obzor* donosi vijesti kako su hrvat-
ski i srpski sveučilištarci izašli na ulice da izraze potporu Rusima. Po izvještaju u *Obzoru*,
Josip Frank je, kako bi to spriječio, pokušao okupiti mase pod parolom “Protiv Srba”, a
u čemu nije uspio. Frankovce se naziva japanskom družbom, podrugljivo se navodi kako
se ne smiju i ne mogu otvoreno pokazati u javnosti jer su preslabi, a to, između ostalog,
potvrđuje i taj propali pokušaj demonstracija: “U čistima nemamo gledat političkog protiv-
nika, nego jedan pojav društvene bolesti i pokvarenosti, koji je upravo naručen, da pokuša
raztrovati i oslabiti naš narodni organizam iznutra.”¹¹

Obzor u kategoriju onih koji su protiv izražavanja simpatija Rusima svrstava i socijal-
demokrate koji Rusiju nazivaju despotskom državom. Činjenica pak, da se *Hrvatsko Pravo*
izbacuje iz čitaonica i gubi pretplatnike, uspoređuje se s Japancima koje nazivaju žutom
im braćom. Kaže se da pomno kriju svoje ratne gubitke i lažu o pobjedama. Na kraju tog
izvještaja *Obzor* upotrebljava sarkastičan izraz “Živili blizanci!”¹²

Obzor od 19. ožujka izvještava o napadima na Frankovu kuću koju nazivaju “japanski
konzulat”. Josipu Franku su vikali kako je izmećarski vođa i japanski general.

Uz te događaje vezane su i demonstracije hrvatskog i srpskog dječastva protiv Franka
i *Hrvatskog Prava*. “U oči ovih divljačtva združeno hrvatsko napredno i srbsko dječastvo
proglašuje starčevićansku mladost i njezina udruženja difamiranima i prekida s njom svaki
kolegijalni i društveni odnošaj.”¹³

U svojim negativnim izvještajima o Franku, *Obzor* ide i korak dalje navodeći kako je
Frank postao nervozniji otkako je Khuen otišao, a “Stari”, kako naziva Starčevića, umro.

U vezi događaja s Frankom reagirao je i zadarski *Narodni List* koji ističe kako su svi ti
događaji kompromitirali hrvatsko ime te da se pred općim narodnim interesima osobni i
stranački moraju pritajiti.

Obzor kritizira i reakciju Hrvatske seljačke stranke i Stjepana Radića koji mladeži u
vezi s posljednjim događajima s frankovcima “na temelju vlastite fantazije predbacuje, da
je pogazila princip demokracije.”¹⁴ Naprotiv, *Obzor* staje u obranu mladeži te ističe kako
pomaže svakom tko sudjeluje u narodnom radu.

Nekoliko dana traju polemike između *Obzora* i *Hrvatskog Prava* gdje *Obzor* pod naslo-
vom “Frankovska mafija” donosi vijesti o napadima i tučnjavama od strane Frankovih pri-
staša, dok *Hrvatsko Pravo* tvrdi kako su to sve *Obzorove* izmišljotine.

Na jednom skupu u Samoboru, početkom travnja, frankovac Miletić navodno je sve one
koji su “obzoraši” i “slavosrbi” nazvao plavim “magjaronima” te je na taj način lažima i
klevetama zavodio i huškao narod.

Komentirajući opet te događaje od 10. ožujka u Samoboru i nereda koji su pritom izbi-
li, *Obzor* navodi kako je konačno vidljivo da su “čisti protivnici pučkih skupština, čime čine
velike usluge magjaronima.”¹⁵

¹¹ “Jučerašnji događaji”, *Obzor*, LXIV., 18. ožujka 1904.

¹² Ibid.

¹³ *Obzor*, LXV., 19. ožujka 1904.

¹⁴ “Hrvatska seljačka stranka”, *Obzor*, LXXVI., 2. travnja 1904.

¹⁵ *Obzor*, LXXXVI., 15. travnja 1904.

“Divljaštva i škandali, što ih frankovština izazivlje na pučkim skupštinama, pretvarajući narodne ustavne škole u razbojišta, dobro su došli elementima, kojima je ustavno i narodno osvješćivanje širokih slojeva hrvatskog naroda počelo otimati tlo ispod nogu.”¹⁶

Od strane *Obzora* iznosi se optužba da khuenovci koriste “frankovluk ili čisto starčevićanstvo”¹⁷ kao oružje protiv oporbe (Hrvatske stranke prava), a argument u prilog toj tvrdnji jest činjenica što se škandali na skupštinama zbivaju samo na mjestima gdje oporba uživa neupitnu potporu.

I tijekom svibnja nastavlja se širom Hrvatske manifestacije u znak potpore Rusima. Tako su se na području Dubrovnika u pravoslavnim crkvama održavale mise za pobjedu Rusu u ratu.

Kroz pitanje potpore Rusima provlači se i pitanje odnosa Hrvata i Srba. Tako se posebno naglašava kako su na već spomenutim misama bili prisutni i Hrvati i Srbi, a članak završava željom da “i dani kušnje bratskoga nam naroda još bolje zbliže i izmire kroz decenije zavadjenu braću, Hrvate i Srbe širom celoga Balkana!”¹⁸ Ovaj stav potvrđuje i kasnije stvaranje Hrvatsko-srpske koalicije, u kojoj su od hrvatskih stranaka bili pravaši i narodnjaci ujedinjeni u Hrvatsku stranku, privremeno socijaldemokrati, a od srpskih stranaka “samostalci” i “radikali”. Protiv te koalicije bile su Hrvatska pučka seljačka stranka, Čista stranka prava Josipa Franka i mađaroni.

Sukob “obzoraša” i “frankovaca” nastavio se i oko pitanja osnutka novog katoličkog lista *Hrvatstvo* protiv kojeg je *Obzor* ustao, a podršku osnivanju i objavljivanju dalo *Hrvatsko Pravo*. *Obzor* ističe kako Frank daje potporu *Hrvatstvu* iz razloga što će dobiti pomoćnike za svoje protusrpsko nastojanje.

U *Obzoru* od 21. svibnja izašao je članak pod naslovom “Rat”, gdje se daje njihovo viđenje protekla tri i pol mjeseca ratovanja. Neupitna je potpora, naklonost i veličanje što ga Rusi uživaju na stranicama *Obzora*. U prilog toga ide i zaključak tog preglednog članka.

“I kako svaka pravedna stvar mora pobijediti, tako će i taj rat na dalekom istoku uzrokovati, da će se pred velikom Rusijom morati pokloniti naduti sinovi Albiona. Kad već rat voditi mora, Rusija će ga izvesti onako, kako joj to dolikuje: silno i dostojno. I kad dodje do mira, kad se odnošaji konsolidiraju, pa kad velika Rusija uredi svoju kuću i provede prave slobodne uredbe, pokazat će celomu svijetu, kako se ustavnost ima shvaćati i provesti. Domovina Dostojevskog, Turgenjeva, Tolstoja, Gorkoga, majka nas svih Slavena, ona je luč slavenske kulture koja ne pozna podređivanja i narodnog izsisavanja, nego slobodni razvitak svakog naroda.”¹⁹

U istom broju tiskana je i pjesma J. Stojanovića (Vinkovci, 18. svibnja 1904.) pod naslovom *Ruskim junacima*. Donosim zadnju strofu te pjesme:

“...Vječni Otče tvojih ljudi
Rusiju nam, brani dragu,
Slavsku braću složi svudi,
Da odole svakom vragu.”²⁰

U negativnom izražavanju prema već spomenutom *Hrvatstvu*, na stranicama *Obzora* ističe se kako je činjenica da zagovornici *Hrvatstva* čitaju *Obzor*, ali da je jedini način da

¹⁶ “Čisti u akciji”, *Obzor*, LXXXVIII., 18. travnja 1904.

¹⁷ Ibid.

¹⁸ “Dalmatinski iskazi za Ruse”, *Obzor*, CII., 4. svibnja 1904.

¹⁹ “Rat”, *Obzor*, CXVI., 21. svibnja 1904.

²⁰ Ibid.

nešto iz toga nauče tek studiranje istog. Na taj način došli bi do zaključka kako nisu potrebni te, isto tako, da su i suvišni u društvu hrvatskih novinskih izdanja.

Osim tih referenci na izdanja *Hrvatstva*, u izdanjima *Obzora* tijekom lipnja i srpnja nema konkretnih podataka o odnosima između “frankovaca” s jedne i “obzoraša” s druge strane. Nema ni podataka koji bi upućivali na eventualnu podijeljenost u javnosti, odnosno konkretnih akcija koje bi *Obzor* ocijenio kao antiruske, kao što je to bio slučaj ranije (Frankove demonstracije protiv Srba kako bi se spriječila potpora Rusima, događanja u Samoboru i dr.).

Od članaka, nailazimo samo na one, ali u puno manjoj mjeri nego ranije, koji idu u smjeru izjava simpatija za Ruse. Kao valjano objašnjenje možda se može navesti činjenica kako u tom razdoblju hrvatska politička javnost uvelike raspravlja oko pitanja financijske nagodbe s Ugarskom. Taj problem, koji se izravno odnosi na rješavanje jednog vrlo bitnog pitanja hrvatske unutarnje politike, logično da je potisnuo u drugi plan pitanje Rusko-japanskog rata i žustre polemike o tom pitanju kako na stranicama *Obzora*, tako i *Hrvatskog Prava*. Međutim, valja istaknuti kako je i u tom razdoblju *Obzor* ostao vrlo dosljedan te na prijašnjoj razini izvještavanja o Rusko-japanskom ratu, u smislu donošenja opširnih izvještaja o svakodnevnim zbivanjima na bojištima, često i s kartografskim prikazima.

Zanimljivo je, međutim, kako *Obzor* onda piše i o samoj završnici Rusko-japanskog rata, posljedicama mira sklopljenog u Portsmouthu za Ruse i Japance, kao i o novouspostavljenim odnosima snaga. O glavnim odredbama tog mira nešto je više riječi bilo na samom početku rada, tako da ćemo sada pažnju posvetiti uglavnom viđenju tih zbivanja na stranicama *Obzora* u prvim danima rujna 1905. godine.

Tu nailazimo na vijesti o pregovorima oko sklapanja primirja između Rusije i Japana. Naglašava se mišljenje kako će završetak rata pridonijeti orijentaciji Rusije na unutarnje stvari, tako da se vjeruje u preporod Rusije u modernom smislu.

Zanimljivo je kako se u *Obzoru* gleda na moguće posljedice sklapanja mira i tim mirom novouređeni odnos snaga. “Kako li će ovaj mir pako djelovati na međunarodni položaj? Jedno je sigurno: Dalnjemu prodiranju bijele rase na Istok učinjen je kraj. Japan se je pokazao kao moćna protuteža Zapadu. On će po svoj prilici biti primljen u koncern velevlasti. Hoće li Rusija sada opet nadovezati na stariju jednu osnovu svoje politike i staviti se u prijateljski savez sa žutom rasom, te još suzdržati tako od prodiranja na zapad? Hoće li sada ruska diplomacija biti na visini svoje zadaće. Da novu situaciju u Aziji i Evropi izradi u korist sebe, ali i slavenstvu i napredku?”²¹

Nadalje postavljaju se pitanja vezana uz gubitke što će ih Rusija imati nakon ovog rata. Ističe se kako se znalo da će Rusija i dalje ostati velevlast, da će svojim bogatstvom nadoknaditi materijalne gubitke, “ali prevarismo se u očekivanju, da će ona slomiti spram sebe patuljka, koji je onako smiono ustao proti njoj. Nade su nas naše prevarile, dok nas nisu posve ostavile, pa zato radostno pozdravismo mir; a naša se radost povećala, kad saznadosmo, da je sklopljen mir, koji se označuje častnim.”²²

Iz pisanja francuskog *Le Tempsa* *Obzor* preuzima vijesti kako svi ruski listovi ne primaju s veseljem vijesti o miru. Po istom listu Suvorin je u *Novom Vremenu* pisao da je “mir nesreća za narod ruski...”²³ U tom pogledu donosi se komentar kako izgleda da je “proglašavanje rata bio narodna nesreća za Rusiju. Uvjeti mira čuvaju ugled Rusije... Japanske pobjede

²¹ “Mir”, *Obzor*, br. 201., 1. rujna 1905.

²² “Japan i Tih ocean”, *Obzor*, 203., 3. rujna 1905.

²³ “Mir”, *Obzor*, 204., 5. rujna 1905.

su Rusiju spasile od politike, koja je donekle pustolovna, a ostavili su netaknutu budućnost Rusije i njenu moć u Evropi...”²⁴

Obzor donosi vijest o napadu Japanaca na rusku vojsku nakon što je mir već bio dogovoren. Evo kako se to komentira u *Obzoru*, a ide u prilog činjenici da su simpatije, unatoč evidentnom porazu, neupitno i dalje na strani Rusa:

“Kako da se raztumači to uzaludno prolijevanje krvi?... Japanska “kultura” prikazuje se zbilja u čudnom svjetlu. Iz zasjede navalili su Japanci na Port Arthur u prvoj noći boja, iz zasjede hoće da završe rat. Tu se jasnije nego igdje vidi duboka istina o razlici dvih rasa. Što kraj toga znači hvaljena čednost Japanaca? Znači samo kukavštinu napadača iz zasjede...”²⁵

Nadalje, *Obzor* donosi reakcije iz Rusije na sklopljeni mir. Navodi se kako se mir tamo “dojmio vrlo ugodno.”²⁶ Naglašava se činjenica kako je Mandžurija trebala biti bogata i moderna kolonija Ruskog Carstva. Ostaje činjenica da su milijuni uloženi tamo u razne investicije (željeznica, luke) izgubljeni, te da je to “faktični gubitak, koji će Rusija najviše osjećati. Prestiž vojnički i moralni igra danas poslije sklopljenja mira tek sekundarnu ulogu, jer je danas jasno, da je Rusija još uvijek netaknuta u svojoj snazi...”²⁷

O stvarnom stavu prema potpisanom miru i njegovim posljedicama rječito svjedoči dio iz članka “Mir i balkanski narodi”. Riječ je o jednom dopisu iz Sofije.

“Neuspjesi, koje je Rusija doživjela, morali su učiniti na slavenska srca bolni dojam... Ovi su se porazi njima pričinjali naprosto neuspjesima s veličinom Rusije, oni su križali njihove uobičajene pojmove, oni su ih vriedjali i bolili. Tu je govorilo čuvstvo narodne duše, a ne razum. Ni jedan od tih naroda nije ni za čas mogao u svojoj duši dozvoliti mogućnost, da će se Rusija priznati pobjedjenom. Kao naravna posljedica ove vjere, raslo je kod južnih Slavena uvjerenje, da se ima rat voditi barem do prve veće pobjede, koja bi izbrisala jadan utisak prijašnjih neuspjeha. Za sudbinu onih Slavena, koji su imali zgrade opažati za vrijeme rata osjećaje i raspoloženja okružujućih Muslimana nije bilo ni malo svejedno, hoće li Rusija izaći iz rata samo bez poniženja (plaćanje ratne odštete) ili kao pobjednik. Ovaj moralni moment se ne može ignorovati i ovo ne će ostati bez utjecaja na buduće međunarodne odnose Rusije, a naročito na Balkanu.”²⁸

Zaključak

Za izradu ovog rada koristio sam, prije svega, novine *Obzor* i to u periodu od veljače do srpnja 1904. godine. Spomenuo sam već kako je Rusko-japanski rat pobudio veliku pozornost u hrvatskoj, prije svega, političkoj javnosti. U tom pogledu *Obzor*, kao glavno glasilo Hrvatske stranke prava, donosi svakodnevno opširne članke o aktualnim zbivanjima vezanim uz Rusko-japanski rat. Kako bih na neki način demonstrirao koliku je važnost taj sukob imao u svakodnevnim izdanjima *Obzora*, pokušao sam napraviti tabelarni prikaz u kojem sam usporedio broj izdanja *Obzora* u kojima se tema Rusko-japanskog rata pojavljuje na naslovnoj stranici, s ukupnim brojem izdanja za pojedini mjesec.

²⁴ Ibid.

²⁵ “Mir”, *Obzor*, 205., 6. rujna 1905.

²⁶ “Mir”, *Obzor*, 207., 8. rujna 1905.

²⁷ Ibid.

²⁸ “Mir i balkanski narodi”, *Obzor*, 212., 15. rujna 1905.

mjesec 1904. godine	datum i redni broj <i>Obzora</i> u kojem je Rusko-japanski rat na naslovnici	broj izdanja s R.-j. ratom na naslovnici	ukupno izdanja	odnos u %
ožujak	I./49, III./51, IV./52, V./53, X./57, XII./59, XIV./60, XV./61, XVI./62, XVII./63, XVIII./64, XIX./65, XXI./66, XXII./67, XXIII./68, XXVI./70, XXVIII./7, XXIX./72, XXX./73, XXXI./74	20	26	77%
travanj	I./75, II./76, VI./78, IX./81, XII./83, XV./8, XVIII./88, XIX./89, XXIX./98, XXX./99	10	24	42%
svibanj	II./100, IV./102, VI./104, VII./105, IX./106, XI./108, XX./115, XXVI./119, XXXI./123	9	24	37.5%
lipanj	III./125, VI./127, XIV./134, XVII./137, XX./139, XXII./141, XXIV./143	7	23	30%
srpanj	II./149, IV./150, VIII./154, IX./155, XII./157, XIII./158, XIV./159, XV./160, XIX./163, XX./164, XXV./168, XXVI./169, XXVII./170, XXVIII./171	14	26	54%
ožujak - srpanj	—	60	123	49%

U ovom radu nisam išao u smjeru preporučavanja kronološkog tijeka zbivanja u Rusko-japanskom ratu. Naprotiv, pokušao sam u kratkim crtama prikazati na kakav su odjek ta događanja naišla u hrvatskoj javnosti, te koje su stavove zauzele tada vodeće stranke u hrvatskom političkom životu. U tom pogledu nameće se nekoliko glavnih zaključaka.

Rusko-japanski rat u *Obzoru* je iskorišten kao dobra prilika za polemiziranje s političkim protivnicima. Vidjeli smo tako da se često piše o Čistoj stranci prava Josipa Franka i o njihovom glasilu *Hrvatsko Pravo*. Mahom su to negativne konstatacije u kojima se franckovci ocjenjuju kao protivnici Rusa i zagovaratelji politike Japana. To dolazi do još većeg izražaja, budući da je *Obzor* neupitno na strani Rusa, a o čemu smo već govorili i u samom uvodu. U tom pogledu se kroz pitanje potpore ili nepotpore Rusima nameće u *Obzoru* etiketa pravog hrvatstva onima koji su na strani Rusa.

Narodne skupštine koje su održavane diljem Hrvatske, akcije hrvatskih studenata u znak potpore Rusima, mise i molitve koje su održavane po crkvama, uistinu svjedoče o pozitivnom stavu hrvatske javnosti prema Rusima i potpore ne bi li Rusi u tom ratu i pobijedili. To je vidljivo i po izrazima koji se u tom pogledu koriste. Tako se Rusi nazivaju braća Slaveni, daje im se uloga zaštitnika svih južnih Slavena, a tako i Hrvata. Rusi su ti koji su u tom ratu prisiljeni braniti se, štoviše, njihovo širenje na istok bilo je u svrhu širenja kulture i civiliziranog načina života.

Nadalje, kroz pitanje odnosa prema Rusima, provlači se i pitanje odnosa između Hrvata i Srba. U tom pogledu *Obzor* također promiče stavove Hrvatske stranke prava koja je za postizanje dogovora u spornim pitanjima vezanim uz Srbe u Hrvatskoj. Upravo je zajednička potpora Rusima u ratu to što treba potaknuti Hrvate i Srbe na zajedništvo i svladavanje postojećih nesuglasica. Kako se stvari u tom pogledu pozitivno razvijaju, *Obzor* nastoji

pokazati vijestima prema kojim su Hrvati zajedno sa Srbima sudjelovali na misama i molitvama u pravoslavnim crkvama u znak potpore Rusima.

Kada je pak riječ o pisanju *Obzora* vezano uz događaje oko sklapanja mira i završetka Rusko-japanskog rata, nameće se nekoliko zaključaka. Naglašava se, prije svega, kako je do samog kraja rata vladalo uvjerenje kako će Rusija iz tog rata izaći kao pobjednik. Dapače, nije se, unatoč brojnim ruskim porazima, uzimala u obzir realna mogućnost o Japancima kao pobjednicima. Kad je bilo jasno da Rusija gubi rat, na kraju krajeva, kad je mir i sklopljen, i dalje se nastoji ostati na tragu ranije iskazivanih simpatija za Ruse. Tako se može, iz ranije u tekstu navedenih citata, između ostalog vidjeti stajalište kako je potpisani mir za Rusiju časan, kako je Rusija i dalje ostala velesila te kako će materijalne gubitke brzo nadoknaditi svojim bogatstvom. Što se pak pisanja o Japancima kao pobjednicima tiče, i dalje je zadržana određena doza negativnosti u tim izvještajima. To se posebno vidi u citatima gdje se polemizira o odnosima bijele i žute rase. Nadalje se japanska kultura stavlja pod upitnik, a oni sami kao što smo i u tekstu vidjeli, označeni su kao kukavice, te napadači iz zasjede. Time se, na neki način, vjerojatno pokušavaju umanjiti uspjesi što su ih Japanci, bez sumnje, u tom ratu postigli.

Na kraju valja reći kako *Obzor* omogućuje da se na temelju neposrednog izvora stekne uvid u reakcije, kako šire hrvatske javnosti, tako i užeg političkog kruga, na zbivanja veza na uz Rusko-japanski rat. Budući da uz *Obzor* nije korišten neki drugi izvor za usporedbu, primjerice *Hrvatsko Pravo* ili *Hrvatstvo* o kojima konkretno *Obzor* vrlo negativno piše, valja na ovaj način stvorenu sliku uzeti s određenom rezervom i ostaviti prostor za moguće drugačije poglede na problematiku vezanu uz reakcije i odnose u hrvatskoj javnosti u kontekstu Rusko-japanskog rata 1904. godine, te okolnostima sklapanja mira početkom rujna 1905. godine.

Izvori i literatura

Kronika XX. stoljeća: događaji i ličnosti, Mladinska knjiga Zagreb, Zagreb, 1994.

Povijest svijeta: od početka do danas, Naprijed, Zagreb, 1976.

Obzor, veljača - srpanj 1904. godine

Obzor, rujan 1905. godine

The illustrated history of the twentieth century, Kingsnorth Industrial Estate: Grange Books,

Velika ilustrirana povijest svijeta sv. 15 (1850 - 1918), Otokar Keršovani, Rijeka, 1978.

PRO TEMPORE
časopis studenata povijesti

Zagreb, 2005.

Pro tempore
Časopis studenata povijesti
godina II., broj 2., Zagreb, 2005.

Glavna i odgovorna urednica
Maja Crnjac

Uredništvo
Ivan Basić, Maja Blažek, Maja Crnjac, Ivan Dujmić, Goran Miljan, Maja Miovec, Tin Pongrac,
Jasmina Skočilić, Iva Žutić

Naslovnica
Jasmina Skočilić

Prijelom i grafička obrada
Robert Borenić

Lektura
Maja Blažek, Maja Crnjac

Korektura
Maja Crnjac

Izdavač
ISHA Zagreb - Klub studenata povijesti

Tisak
Tiskano u 500 primjeraka

Izdanje časopisa ostvareno uz novčanu potporu Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta
Sveučilišta u Zagrebu.

Pro tempore, časopis studenata povijesti, objavljuje članke i rasprave, seminarske i diplomske
radove iz povijesti i srodnih disciplina, referate sa stručnih skupova, pregledne članke, recenzije i
prikaze, izvješća sa znanstvenih skupova (kronike) i historiografske znanstvene bibliografije.
Izlazi dva puta godišnje.

Adresa uredništva: ISHA Zagreb - Klub studenata povijesti, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu,
Ivana Lučića 3, 10 000 Zagreb

Uredništvo prima stranke četvrtkom od 16 do 17 sati u prostoriji Saveza studentski udruga (A-015)
na Filozofskom fakultetu ili istoga dana na tjednim sastancima Kluba ISHA-e od 18 sati u C-014.

Srdačno zahvaljujemo izdavačkoj kući *Profil International* na susretljivosti i financijskoj
potpori u tiskanju ovog broja.